

Batıdan Doğuya Yavaş Seyahat: Doğu Ekspresi'nin Kars'ın Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Etkisi

Buket BULUK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, Çanakkale
bulukbuket@comu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5646-6166>

Bekir EŞİTTİ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, Çanakkale
bekiresitti@comu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5240-9233>

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.571083

Geliş Tarihi: 28.05.2019

Revize Tarihi: 05.10.2019

Kabul Tarihi: 11.10.2019

Atf Bilgisi

Buluk, B. ve Eşitti, B. (2019). Batıdan doğuya yavaş seyahat: Doğu Ekspresi'nin Kars'ın sürdürülebilir turizm gelişimine etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 159-176.

ÖZ

Doğu Ekspres treni, Başkent Ankara'dan Kars'a yavaş seyahat tecrübesi sunmaktadır. Bu seyahatin son zamanlarda ulusal ve uluslararası medyada oldukça fazla ilgi çektiği görülmektedir. Demiryolu taşıma sistemi, bir destinasyonun sürdürülebilir gelişimi açısından ekonomik verimlilik, toplumsal ve kültürel sorumluluk ve doğal duyarlılık anlamında oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin sürdürülebilir turizm hakkındaki düşüncelerini, turizm aktiviteleri kapsamında katıldıkları etkinlikleri ve Kars'ın sürdürülebilir turizm açısından durumu hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri, 2018 yılı Ocak-Şubat ayları arasında, Doğu Ekspresi ile Ankara'dan Kars'a ve Kars'tan Ankara'ya seyahat eden turistler ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Çalışma sonucunda, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin sürdürülebilir turizm bilincine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, turistlerin büyük çoğunluğunun Kars'ı ziyaret etmeden önce Kars hakkındaki bilgi ve düşünceleri ile Kars'tan dönüş yolundaki bilgi ve düşünceleri arasında önemli farklılıkların olduğu görülmüştür. Turistler, Kars'ta gerçekleştirdikleri turizm aktiviteleri kapsamında sırasıyla Kars mutfağını deneyimleme, Sarıkamış'ta kayak, Çıldır gölünde atlı kızak turu, Ani Harabeleri gezisi, ozanları dinleme gibi kültürel ve doğal turizm faaliyetlerine katıldıklarını beyan etmişlerdir. Çalışma sonuçları, Doğu Ekspresi turistlerinin Kars'ta katıldıkları faaliyetler ve yerel değerlerin korunması yönündeki duyarlılıklarının, Kars'ın sürdürülebilir turizmini olumlu yönde etkilediğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu ekspresi, Kars, sürdürülebilir turizm, yavaş seyahat, yerel değerler.

Slow Travel from West to East: The Influence of Eastern Express on Kars' Sustainable Tourism

ABSTRACT

The Eastern Express train offers a slow travel experience from Ankara to Kars. This trip has recently attracted a lot of attention in national and international media. Railway transport system is very important for the sustainable development of a destination in terms of economic efficiency, social and cultural responsibility and natural sensitivity. The study aimed to determine the opinions of tourists, traveling with Eastern Express, about sustainable tourism, the tourism activities they participated in and their views on the situation of Kars in terms of sustainable tourism. The data of the study were obtained as face to face interviews with tourists traveling from Ankara to Kars and Kars to Ankara with the Eastern Express between January- February 2018. As a result of the study, it has been determined that tourists traveling with Eastern Express have a sustainable tourism awareness. It has been seen that there were significant differences on the information about Kars between before visiting Kars and on the way back from Kars. These tourists declared that they have participated in following cultural and natural tourism activities in Kars; experiencing Kars cuisine, skiing in Sarıkamış, sleigh tour at Çıldır lake, Ani ruins tour, listening to the poets. It can be interpreted that with the activities the Eastern Express tourists participate in Kars and their sensitivity towards the protection of local values influence Kars' sustainable tourism positively.

Keywords: Eastern express, Kars, sustainable tourism, slow travel, local values.

Giriş

Sürdürülebilir turizmin büyüyen bir parçası olan yavaş seyahat, 1980'lerde İtalya'da ortaya çıkan yavaşlık akımından türemiş bir özgünlük arayışı olarak görülmektedir (Dickinson ve Lumsdon, 2010). Sürdürülebilir turizm ve seyahat anlayışı; tüm yenilenebilen kaynaklara süreklilik sağlayan, turistik ürünlerin uzun yıllar arza konu olabilmesi koşulunu yaratan, başta çevre olmak üzere, kaynakları geliştirerek koruyan, optimal ve rasyonel kullanan bir planlama ve uygulama anlayışı olarak tanımlanabilir (Ali ve Frew, 2014). Bu anlamda yavaş seyahatin, özellikle destinasyonların sürdürülebilirliği açısından yavaş akımının önemli bir unsurunu oluşturduğu ifade edilebilir.

Sürdürülebilir turizm; ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda dengeli ve planlı bir altyapının oluşturulmasına bağlıdır. Turizm endüstrisinin temel unsurları olan seyahat ve ulaşım işletmeleri, konaklama, yiyecek-içecek işletmeleri ve diğer işletmelerle birlikte yerel halk, sürdürülebilir bir destinasyonun temel taşıyıcıları ve öncüleri konumundadır. Doğal çevrenin kalitesi ve turistik çekicilikler, turizm endüstrisinin varlığını sürdürebilmesinin en önemli ön koşulu durumundadır. Bu nedenle, sürdürülebilir turizm için endüstrideki tüm tarafların kamu ve özel sektör işbirliği içinde belirli ilkeler çerçevesinde gerekli önlemleri almaları gerekmektedir (Hawkins ve Hold, 2001).

Bir destinasyonun sürdürülebilir gelişimi açısından demiryolu taşıma sisteminin varlığı ekonomik verimlilik, toplumsal ve kültürel sorumluluk ve doğal duyarlılık anlamında oldukça önem arz etmektedir. Sürdürülebilir tüketici davranışlarından birisi de, demiryolu taşımacılığını da kapsayan yavaş seyahatin tüketiciler tarafından tercih edilmesidir (Jankauskaitė, 2017). Son dönemde, özellikle gençlerin en popüler etkinliklerinden birisi olan Doğu Ekspresi seyahati, Başkent Ankara'dan Kars'a bir gün süren eşsiz manzaralı ve yavaş seyahat tecrübesi sunmaktadır. Bu seyahatin, son zamanlarda ulusal ve uluslararası medyada oldukça fazla ilgi çektiği görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin sürdürülebilir turizm ile ilgili düşüncelerini, turizm aktiviteleri kapsamında katıldıkları etkinlikleri ve Kars'ın sürdürülebilir turizm açısından durumu hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Kars destinasyonunun sürdürülebilir gelişimine yönelik eksikliklerin giderilmesi ve bu destinasyona yönelik yavaş seyahat politikalarının oluşturulmasında destinasyon yöneticilerine ve pazarlamacılarına katkı sağlayabileceğinin öngörülmesi sebebiyle bu çalışmada katılımcıların görüşlerinin önemli olduğu düşünülmüştür. Çalışma sonuçlarının, Doğu Ekspresi ile yapılan seyahatin Kars'ın sürdürülebilir turizm gelişimine etkisinin tespit edilmesi açısından önemli olmasının yanı sıra, alanyazına katkıda bulunması ve gelecekte konu ile ilgili yapılacak araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir.

Sürdürülebilir Destinasyon Kapsamında Yavaş Seyahat

Kelime olarak destinasyon; “gidilen yer”, “ziyaret noktası”, “varılacak hedef” anlamlarına gelmektedir. Turistik destinasyon ise, “farklı doğal özellikleri veya çekicilikleri olan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken yer”, “geçici konaklamalar için ziyaretçileri cezbeden yer”, “siyasi olarak sınırları çizilmiş bir yerden çok, turistik kaynakların kümelenildiği bir coğrafi alan” ve “yerel ve turistik toplumun bir arada yaşadığı ve turistik kaynakların kümelenildiği coğrafi bir yer” gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Hosany, Ekinci ve Uysal, 2016).

Destinasyonların sürdürülebilir büyümeleri açısından önemli olan yavaş seyahatin; yavaşlık ve zaman değeri, yerellik ve hedef faaliyetleri, ulaştırma modu, seyahat deneyimi ve çevre bilinci olmak üzere dört temel unsurdan oluştuğu belirtilmiştir (Lumsdon ve McGrath, 2011). Yavaş seyahat de (slow travel); yavaş yemek (slow food), yavaş şehir (slow city, cittaslow), yavaş yaşam (slow living), yavaş trafik (slow traffic), yavaş turizm (slow tourism) gibi, hız kavramının iyi yönetilmemesi sonucunda ortaya çıkan kirlilik, üretim ve tüketim alışkanlıklarının sebep olduğu kentsel dokunun bozulması, geleneksel ve yöresel değerlerin yok olması gibi olumsuzlukların giderilmesi amacıyla ortaya çıkan bir oluşumdur (Hall, 2015). Dolayısıyla, kaliteli bir yavaş seyahat imkânının turistlere sunulması ve turistlerin bu yönde bilinçlendirilmesi, destinasyonlara olumlu katkı sağlayacaktır.

Alanyazında, yavaş seyahat ile ilgili farklı bakış açılarının bulunduğu görülmektedir (Dickinson, Robbins ve Lumsdon, 2010; Markwell, Fullagar ve Wilson, 2012; Molz, 2009). Bunlardan ilkinine göre yavaş seyahat, çevreye az zarar veren ulaşım şekillerinin kullanılması üzerine olan bir seyahat iken; bir başka bakış açısına göre de yavaş seyahat, yavaş turizm üzerinden yürümektedir. İlk anlayışa göre yavaş seyahat gezginleri; bir şehri, bisiklet ile veya yürüyerek gezmeyi tercih eder ve bilinmedik sokaklara girerek kendilerini yeni deneyimlere bırakırken; ikinci bakış açısına göre ise yavaş turizm ve yavaş seyahat eş anlamlı olarak da kullanılabilir. Burada seyahat, hızla bağlı değil; turistlerin tüm yerel ve kültürel unsurlarıyla destinasyonu deneyimlemeleri ele alınmaktadır.

Günümüzde, her şey dâhil paket turlar şeklinde birkaç güne sığdırılmış, yerel halkla etkileşimden uzak, tur rehberleri eşliğinde belirli noktaları görüp sonrasında yine uçakla geri dönerek seyahatini tamamlama şeklinde yürüyen bir seyahat anlayışı mevcuttur. Yavaş turizm, söz konusu mevcudiyetin tam tersi bir durumu savunan bir oluşumdur. Buna göre yavaş seyahat, yöre halkı ile etkileşime geçilen, o yörenin kültürel özelliklerini öğrenmeyi ve yöreyi tur ile değil, yürüyerek keşfetmeyi amaçlayan bir anlayışı ifade etmektedir. Yavaş seyahat ile ilgili bir diğer bakış açısı ise, yavaş seyahatin çevreci bir çerçeveyi kapsadığı görüşüdür. Doğanın içinden raylar üzerinde ve yavaş ritimle hareket eden, çevreyi gözlemlene imkânı sunan tren yolculukları da yavaş seyahat kapsamında değerlendirilebilir. Son yıllarda Kars destinasyonuna giden Doğu Ekspresinin yavaş seyahat edenler tarafından popüler bulunduğu görülmektedir. Bu turist grubu, Kars destinasyonu için yeni bir turizm fırsatı sunmaktadır. Ancak, yavaşlık anlayışını benimseyen bu turistlerin gittikleri destinasyondan birtakım beklentileri de söz konusudur. Bu beklentilerin dikkate alınması, yavaş seyahat eden turistlerin devamlılığını sağlayacaktır. Bu bağlamda bu çalışma, yavaş seyahat eden turistlerin Kars destinasyonuna yönelik bakış açılarını ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kars'ın Turizm Potansiyeli

Kars adının kaynağını oluşturan Karsak kelimesinin Kafkasların kuzeyindeki Dağistan bölgesinden gelerek yöreye yerleşen Velentur boyunun Karsak oymağından geldiği bilinmektedir. Bölge "Ararat Eyaleti" adıyla 200 yıl İranlıların egemenliğinde kalmıştır. Kars adının kaynağı ile ilgili bir başka söylentiye göre ise, Gürcistan-Ermenistan sınırında yer alan şehrin adı Gürcü dilinde "kapı kenti" anlamındaki "Karis Kalaki" den gelmektedir (Kars.gov.tr, 2015). Aralık, Arpaçay, Çıldır, Dığor, Göle, Hanak, Iğdır, Kağızman, Posof, Sarıkamış, Selim, Susuz, Tuzluca ilçeleri bulunan Kars'ta, Doğu Anadolu'nun yüksek yayla ikliminin hâkim olduğu görülmektedir.

Kars'ta doğal bitki örtüsü ise iklimin özelliklerine göre biçimlenmiştir. Bölge, doğal orman alanı içinde kalmaktadır. Ormanların 2800 metreye kadar çıktığı, %38,2'ini dağların, %11'ini ovaların, %50,7'sini platoların oluşturduğu Kars'ta, soğuk bozkır alanları ile bodur alpin bitki toplulukları büyük yer kaplamaktadır. Ulaşım olanakları bağlamında incelendiğinde ise Kars'ın; havayolu, demiryolu ve karayolu ulaşımına sahip altyapısı ile ulaşım kapsamında oldukça elverişli olduğu görülmektedir. Şehir içinde ise; otobüs, taksi ve minibüsler ile bölgeyi gezmek mümkündür. Turizm faaliyetleri için altyapı oluşturan ve çeşitli ihtiyaçlara cevap verebilen toplam 2601 yatak sayısına sahip 41 konaklama tesisi bulunan Kars'ta, bu tesislerin nitelik ve nicelikleri, artan turistik talebe paralel olarak gelişim göstermektedir (Demir, 2017).

Tüm bunlarla birlikte, çok eskilere dayanan âşık geleneği, âşıkların deyişlerini ve birbirleriyle olan atışmalarını saz ve kopuz eşliğinde yapmalarını ifade etmektedir. Geçmiş Dede Korkut hikâyelerine ve Manas Destanı'na dayanan sözlü gelenekler, âşıkların anlatımları ile varlıklarını sürdürmeye bugün dahi devam etmektedir. Kars Belediyesi'nin Resmi İnternet Sitesi (2015)'e göre, Türkiye'de en çok âşık Kars doğumludur. Âşık Şenlik, Âşık Müdami, Âşık Zülali ve Ahmet Hicrani gibi âşıklar bunlardan yalnızca birkaç tanesidir. Ayrıca, devlet sanatçısı olan Murat Çobanoğlu ve âşıklık geleneği temsilcisi olarak Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından "Yaşayan İnsan Hazinesi" olarak seçilen Şeref Taşlıova, Kars'ın yetiştirdiği en önemli âşıklardandır. Kültürel bir miras olarak sürdürülen Âşıklık geleneği, Murat Çobanoğlu'nun ölümüyle birlikte Kars'ta her yıl "Türkiye Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramı" ile yaşatılmaya çalışılmaktadır (Bolçay, 2012).

Yılın büyük bir bölümünü kış mevsimi olarak geçiren Kars, özellikle kış ve kayak turizmine imkân sağlamaktadır. Kış sporları ve kış turizmi bakımından Türkiye'nin birinci derecede öncelikli beş merkezinden biri olan Kars-Sarıkamış Kayak Merkezi, çevresi ünlü sarıçam ormanları ile kaplı 2200-2900 metre yükseklik gösteren bir plato üzerinde yer almaktadır. Nazım imar planları Turizm Bakanlığı'na hazırlanan Sarıkamış Kayak Merkezi toplam olarak "15.000/kayakçı/gün" potansiyel kullanım kapasitesi sunmaktadır. İlçe merkezinin güneydoğusunda Cıbiltepe (2200-2634 m), batısında Süphan Dağı (2200-2900 m), doğusunda ise Ağbaba (2200-2810 m) kayak alanları yer almaktadır.

Kars havaalanına 50 km uzaklıkta bulunan Sarıkamış Kayak Merkezi, bilgisayar donanımlı telesiyer sistemi ile Türkiye'nin en büyük kayak tesislerinden biri olarak yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir. Özellikle Aralık ayından Nisan ayı ortalarına kadar kayak yapılabilme özelliği ve kar kalitesi bakımından dünyanın en uygun tesislerinden biri olma özelliğini taşıyan Sarıkamış Kayak Merkezi, aynı zamanda da dünyanın en uzun kayak pistlerinden biri olma özelliğine sahiptir. Özellikle "Alp ve Kuzey Disiplini" kayak uygulamaları ile "kayak safari" ve "kızaklı geziler" için çok uygun ortam sunan Sarıkamış ve çevresi; Snowboard, Slalom, Büyük Slalom ve Süper-C kayak türlerini yapmaya da oldukça elverişlidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Ekoturizm (yayla turizmi, kuş gözlemciliği turizmi, botanik turizmi vb.), kültür turizmi, kış turizmi, inanç turizmi, doğa ve doğa yürüyüşü turizmi (trekking), kırsal turizm, su sporları (kano, rafting, su altı dalış, sörf, yelkencilik vb.), av turizmi, olta balıkçılığı gibi birçok alternatif turizm türüne ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahip olan Kars, gastronomi turizminin yapılabilirliği açısından da oldukça fazla yöresel değere sahiptir (Boztepe, 2017; Demir ve Alım, 2017; Sevindi, 2013; Sevindi, 2011; Yıldızbakan ve Keleş, 2011). Turist sayısı açısından incelendiğinde ise Kars'ı, 2012 yılında 91 bin 920 yerli ve yabancı turist ziyaret ederken (Sefertaş, 2013); 2016 yılında toplamda 269 bin 69 yerli ve yabancı turist ziyaret ettiği görülmüştür (Karabağ, 2017). 2016 itibarıyla, Doğu Ekspresi ile gerçekleştirilen seyahatler sonucunda kış aylarında turist sayısı üç katına çıkmaya başlamıştır (Alp, 2018).

Her geçen yıl artan turist sayısı ile birlikte sahip olduğu doğal, kültürel değerleri ve alternatif turizm türleri ile Kars'ın, sürdürülebilir turizm açısından oldukça avantajlı bir konumda olduğu düşünülmektedir. Kars'ta, alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi ve bu gelişimin avantajlarından ilçelerin de yararlanması, sürdürülebilir turizm anlayışının yürütülmesi ve geleceğe taşınabilmesi amacıyla plan, proje ve programlarda; turizm sektöründen, kamu kurumlarından ve sivil toplum örgütlerinden temsilciler, yerel yöneticiler, yerel halk ve turizm uzmanları görev almalıdır.

Resim 1. Kars ili, kış görünümü

Dünden Bugüne Doğu Ekspresi

İstanbul-Kars arasında yaklaşık 36 saatlik bir sefer yapan Doğu Ekspresi hattı, Ankara - İstanbul yüksek hızlı tren projesi sebebiyle bugün hareket güzergâhını Ankara-Kars olarak belirlemiştir. Doğuya doğru ilerlediği için Doğu Ekspresi olarak adlandırılan bu ekspres, Ankara-Kırıkkale-Kayseri-Sivas-Erzincan-Erzurum Kars ana hattında sefer yapmakta ve 1310 km'lik yolu 24,5 saatte (1 gün 30 dakikada) tamamlamaktadır. Doğu Ekspresi, TCDD'ye ait kompartımanlı bir tren seferidir (Kırtıloğlu, 2016).

2017 yılında 319 bin 202 yolcunun seyahat ettiği Doğu Ekspresi ile, 2018 Ocak ayının ilk yarısında 14 bin 165 kişi yolculuk etmiştir (Kamacı, 2018). Doğu Ekspresi, biri yemekli olmak üzere 7 vagona oluşmaktadır. Pulman (standart yolcu vagonlarında yer alan, yolcuların kaliteli, konforlu ve güvenli bir şekilde yolculuk geçirmelerini sağlayan vagon sistemi) vagona 60; kuşetli (pulman koltuklardan daha rahat, yataklı vagonlara göre ise daha fazla kişi ile yolculuk yapan vagon sistemi) vagona ise 40 yolcu seyahat edebilmektedir. 10 kompartımanın bulunduğu kuşetli vagonların her kompartımanında 4 kişi yolculuk yapabilmektedir. Çarşaf, pike ve yastıklar, TCDD Taşımacılık A. Ş tarafından yolculara temin edilirken, kompartımandaki koltuklar yatak olarak da kullanılabilir. Doğu Ekspresi'nin güncel bilet fiyat aralığı ise, vagon ve odalara (alınan bölüme) göre 47 TL - 116 TL arasında değişirken, haftanın her günü iki şehirden de (Ankara-Kars) karşılıklı seferler ile ulaşım mümkündür.

2016-2017 yılları arasında sosyal medya kullanıcılarının fotoğraf ve video paylaşımları ile birlikte tanınmaya başlayan Doğu Ekspresi (Çakmak ve Altaş, 2018), özellikle bloggerların Doğu Ekspresi ile seyahatleri sonucunda yazmış oldukları bloglar ve tavsiye yazıları ile popülerleşmiştir (Kırtıloğlu, 2016). Son zamanlarda ulusal ve uluslararası medyada (Pitel, 2018) da sıklıkla yavaş seyahat tecrübesi vurgusuyla haberleştirilen Doğu Ekspresi, yabancı turistlerce de rağbet görmektedir. Uygun fiyatı ve sunduğu yavaş seyahat deneyimi ile günümüzde özellikle gençlerin kış aylarında tercih ettiği Doğu Ekspresi seyahati, nostaljik olduğu kadar kara yolu ulaşımına göre de daha konforlu olması sebebiyle oldukça rağbet görmektedir.

Sadece turistik bir tren değil, Doğu illerini birbirine bağlayan önemli bir demiryolu hattı olması sebebiyle de Doğu Ekspresi, seyahatçilerine ülkenin birçok farklı kültürünü kısmen de olsa gözlemleme şansı tanımaktadır. Doğu Ekspresi seyahatinin popülerleşmesi, Doğu Ekspresi treninin mevcut vagonlarının dışında tur şirketleri ile yıllık olarak vagon kiralaması yapılmasını sağlamıştır (IHA, 2018). Söz konusu vagonlar, Doğu Ekspresi trenine fazladan ilave edilmekte, kiralama yapan tur şirketleri, bilet satışının yanında otel (konaklama), yemek ve gezi paketi halinde de hizmet verebilmektedirler. Fiyatlar ise, söz konusu hizmetlere göre belirlenmektedir.

Resim 2. Doğu ekspresi

Yöntem

Bu çalışmada, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin sürdürülebilir turizm hakkındaki düşüncelerini, turizm aktiviteleri kapsamında katıldıkları etkinlikleri ve Kars'ın sürdürülebilir turizm açısından durumu hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kış aylarında Doğu Ekspresi seyahatine yönelik ilginin artışı da göz önünde bulundurularak, çalışma verileri 2018 yılı Ocak-Şubat ayları arasında toplanmıştır. Bu kapsamda, Doğu Ekspresi ile Ankara'dan Kars'a ve Kars'tan Ankara'ya seyahat eden turistlere açık uçlu sorular sorularak, yüz yüze yapılan görüşmelerle saha çalışması tamamlanmıştır. Çalışmada, olasılığa dayalı olmayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulur. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Geçer ve Özel, 2012, s. 3). Bu doğrultuda çalışmanın ölçütü, Doğu Ekspresi ile Kars'a seyahat eden ve Kars'tan Ankara'ya seyahat eden turistlerin araştırmaya dâhil edilmesidir. Çalışma kapsamında banliyö yolcuları, kendi başına esnek seyahat kararları vermedikleri ve Dünya Turizm Örgütü'nün (World Tourism Organization UNWTO, 2008) tanımına göre turist olarak kabul edilmedikleri için çalışmaya dâhil edilmemişlerdir. Görüşme süreci, Kvale (1996)'nın esaslarına sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir. Bu esaslar; görüşme sürecinde yanıtın amaçtan sapmamasına dikkat etmek, ses kaydı ve notlar almak, yanıtın sorulardan çok daha uzun ve detaylı olması, zengin ve derinliğe sahip yanıtlar elde etmek ve katılımcının fikirlerine müdahale etmemek olarak belirtilebilir. Görüşmeler, Ankara'dan Kars'a seyahat eden turistler için yolculuk esnasında; Karstan Ankara'ya dönüş yapan turistler için ise Kars tren garında gerçekleştirilmiştir. Böylece, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin hem yavaş seyahat tecrübeleri hem de Kars destinasyonu hakkındaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler esnasında, katılımcılardan ses kaydı almak için izin alınmış ve ses kaydı yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 25 dakikalık süre içerisinde gerçekleşmiştir. Araştırmacılar tarafından yapılan söz konusu görüşmelerde, bilimsel etiklik açısından katılımcılara gerçek isimleri sorulmamıştır.

Çalışma Grubu

Glaser ve Strauss'a (1967) göre, bir araştırmada araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı aşamaya (doyum noktası) kadar veri toplanması gereklidir. Bu doğrultuda, Doğu Ekspresi treni ile Ankara'dan Kars'a turistik amaçlı seyahat eden 30 katılımcı ve Kars'ta turistik amaçlı bulunduktan sonra Ankara'ya Doğu Ekspresi ile dönen 30 katılımcı olmak üzere toplamda 60 katılımcı ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1

Araştırmanın Çalışma Grubu

Ankara'dan Kars'a Seyahat Edenler (n=30)			Kars'tan Ankara'ya Seyahat Edenler (n=30)		
Özellik	Sayı (f)	Yüzde (%)	Özellik	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet			Cinsiyet		
Kadın	14	47	Kadın	13	43
Erkek	16	53	Erkek	17	57
Eğitim			Eğitim		
Lise ve altı	4	13	Lise ve altı	6	20
Ön Lisans	6	20	Ön Lisans	9	30
Lisans	12	40	Lisans	10	33
Yüksek Lisans/Doktora	8	27	Yüksek Lisans/Doktora	5	17
Kars'ta Geceleme Süresi			Kars'ta Geceleme Süresi		
1 gece	13	43	1 gece	10	33
2-3 gece	11	37	2-3 gece	12	40
4-7 gece	6	20	4-7 gece	8	27
Yaş			Yaş		
20 Yaş ve altı	6	20	20 Yaş ve altı	3	10
21-25	10	33	21-25	12	40
26-30	9	30	26-30	10	33
31-40	5	17	31-40	5	17

Tablo 1 incelendiğinde, Doğu Ekspresi ile Ankara'dan Kars'a ve Kars'tan Ankara'ya seyahat eden turistlerin cinsiyetleri açısından yaklaşık olarak eşit dağılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim durumları açısından katılımcıların %80 oranında üniversite ve üzeri eğitilmiş olduğu ve çoğunluğunun bir gecedenden fazla Kars ilinde konaklama yaptıkları görülmektedir. Katılımcılar, yaşlarına göre incelendiğinde ise yaklaşık %60'ının 20-30 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kavramsal çerçeveyi oluşturmak ve görüşme sorularını nitelikli hazırlamak amacıyla kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmış, üç genel alan (Yavaş seyahat, Turistlerin katıldıkları etkinlikler ve Kars'ın sürdürülebilir turizm durumu) belirlenmiştir. Bu bağlamda, on altı soruyla birlikte yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme soruları, ilgili alanyazından derlenerek çalışmanın amacı ve kapsamına göre yeniden yapılandırılmıştır. Görüşme formu, son olarak yavaş seyahat tecrübesi olan altı turizm akademisyenine pilot test olarak uygulanmıştır. Pilot test sonucunda bazı soruların içerik ve biçimlerinde değişiklikler yapılmış ve veri toplama sürecine geçilmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri benzer cevaplar temel alınarak cevaplar; ekonomik verimlilik, toplumsal ve kültürel sorumluluk ve doğal duyarlılık temaları altında toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu bağlamda yarı yapılandırılmış araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

- Yavaş Seyahat ve Kars
 - Doğu Ekspresi ile seyahat etme nedenleriniz nelerdir?
 - Yavaş seyahat hakkında görüşleriniz nelerdir?
 - Sizin için Doğu Ekspresi ile Kars'a seyahat etmek ne ifade etmektedir?
 - Kars hakkında (Kars'ı ziyaret etmeden önce) neler biliyordunuz?
 - Kars hakkındaki bilgilerinize (Kars'tan dönme yolunda) neler eklendi?
- Turistlerin Katıldıkları Etkinlikler
 - Bu seyahatinizde Kars'ta hangi turistik faaliyetlere katıldınız?

- Bu faaliyetlerin sürdürülebilirliğine yönelik neler yapılmalıdır?
- Sizde bu etkinliklerde çevreye saygılı, özgün, kontrollü, planlı, ölçülü ve yavaş hareket edilmekte midir? Bu yönde neler yapılabilir?
- Kars'ın Sürdürülebilir Turizm Durumu
 - Kars'ın sürdürülebilirlik açısından mevcut durumunu değerlendirir misiniz?
 - Size göre, Kars turizminin sürdürülebilirliğini sağlamak için neler yapılması gerekmektedir?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin sürdürülebilir turizm hakkındaki düşüncelerini, turizm aktiviteleri kapsamında katıldıkları etkinlikleri ve Kars'ın sürdürülebilir turizm açısından durumu hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın verileri, Ocak-Şubat 2018 ayları arasında, Doğu Ekspresi ile Ankara'dan Kars'a ve Kars'tan Ankara'ya seyahat eden turistler ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen ham veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, içerik analizi gerçekleştirilmiş ve veriler çözümlenmiştir. Çözümlenen veriler, belirli temalar altında toplanmıştır. Çalışma, bu yönüyle tümevarım yaklaşımını benimsemektedir. Tümevarım yaklaşımı, temaları geliştirmek için ham verilerin detaylı okunmasını esas alan bir yöntemdir (Thomas, 2006, s. 238). İçerik analizinde öncelikle ham veriler kavramsallaştırılmış ve kodlar oluşturulmuştur. Birbiriyle ilişkili olan kodlar birleştirilerek tematik kodlama yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Kodlamalar; ekonomik verimlilik, toplumsal ve kültürel sorumluluk ve doğal duyarlılık temaları yavaş seyahat konusu ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında öncelikle ana temalar hakkında görüşmelerden elde edilen genel kanılar aktarılmakta, sonra genel kanıyı yansıtan ve farklı yönüyle öne çıkan görüşlerden örnekler verilmektedir. Çalışma kapsamında bilimsel etik ilkeler açısından katılımcıların görüşleri yansıtılırken, gerçek isimleri yerine takma isimler verilmiştir.

Yavaş Seyahat ve Toplum-Kültüre İlişkin Bulgular

Kars ili coğrafi ve iklimsel yapısı, tarihi ve kültürel değerleri ile turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların %82'si (49 kişi), Kars'a ilk kez geldiklerini ve Doğu Ekspresi ile ilk kez seyahat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, gerçekleştirdikleri ziyaretlerinden önce Kars hakkında genel ve yetersiz bilgilerinin olduğunu ve bu yetersiz bilginin bu destinasyonun gizemli yönünü çekici hale getirdiğini beyan etmişlerdir. Genel olarak katılımcılar, Kars'ta gerçekleştirdikleri turizm aktiviteleri kapsamında sırasıyla; Kars mutfağını deneyimleme (%68), Sarıkamış'ta kayak (%63), Çıldır gölünde atlı kızak turu (58), Ani Harabeleri gezisi (%54), Aşıkları dinleme (%51), Sarıkamış trekking ve boz ayı gözlemeleme gibi kültürel ve doğal turizm faaliyetlerine katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Katılımcıların genel görüşünü yansıtmaları açısından Ahmet Bey, "Kars'ı Ermenistan sınırında yer alan, Rus istilası yaşamış, gelişmemiş bir yer olarak, özellikle okuduğumuz romanlardan ve blog yazılarından biliyorum. Az bilgi ve Kars'ın bileşenleri bence Kars'a mistik bir hava katıyor. Özellikle Ani harabelerini ziyaret etmeyi amaçlıyordum. Orada yıkıntılardan başka bir şey kalmadığını üzülerek gördüm. Maalesef tarihe ve varlıklarımıza kıymet vermiyoruz. Kars'ta korunması gereken çok yer var. Bu kültürel varlıkların korunması gerekir. Beni bu yolculuğa iten öncelikle Doğu Ekspresi yolculuğunu deneyimleme, İç ve Doğu Anadolu manzaralarını gözlemeleme isteğimdi. Seyahat boyunca gördüğüm manzaralar çok etkileyiciydi. İkinci merak ettiğim ise Ani harabeleriydi. Bu nedenle dönerken mutlu olduğumu söyleyebilirim. Çok özel bir tecrübeydi."

Katılımcılardan Gül Hanım ise “*Bu uzun ve yavaş yolculuğa memleketimizin ve özellikle de Kars'ın kış ve kar güzelliklerini yaşamak için çıktım. Ancak özel nedenlerle buz tutan Çıldır gölünü göremeden dönmek zorunda kalıyorum. Seneye daha uzun kalmak için geleceğim. Bu yolculuk çok eğlenceli başladı, biz dört arkadaş olarak yola çıktık. Tek de bu yolculuğa çıkılabilir, son derece güvenli. Dönerken de yine aynı kompartımana bilet aldık. Yolculuk esnasında yerel şiveli halkımızla bol bol sohbet ediyoruz. Trende bile bize misafirleriymişiz gibi davranıyorlar. Biz de onları kompartımanımızda misafir ediyoruz. Uzun ama yorucu olmayan bir yolculuk ve baştan sona muhteşem doğa manzaraları sunuyor. Kars'ta ilk dikkatimi çeken, şehre hâkim heybetli kalesiydi. Sonra Rus yapımı taş evleri, öğrendiğim kadarıyla Doğu Ekspresi popüler olunca bu evlerin birçoğu butik otellere dönüşmüş. İlk yapıldığında On iki havariler kilisesi olarak adlandırılan daha sonra Kümbet Camii olan yapının muhteşem esrarlı bir havası var. Akşam katıldığımız âşıklar kahvesi, şehrin ayrı bir özgün yüzünü gösterdi. İlk kez âşık atışmalarını izledim. Özellikle dudaklarının arasına iğne koyarak yaptıkları atışma (Leb Deymez) çok ilginç geldi bana. Akşam soğuğu düşünce caddeler bomboş ve ıssızlaşıyor, tıpkı Orhan Pamuk'un romanındaki gibi. Biz Rus yapımı bir taş konakta geceledik. Turist sayısı artınca Rus yapımı taş evler butik otellere dönüşmüş. Umarım bu kültürel mozaiğe ticari kâr için zarar vermezler. Hava sıcaklığı dışarda -20 derece iken konağın içerisi sınımsıktı. Kaz etini merak ediyordum ve tatma imkânım oldu. Et, soğuk havada tuzlanarak kurutulmuş. Bulgur pilavı ile değişik bir lezzet birlikteliği, sonra tatlı olarak umaç helvası. İklimle yemekler sanki birbirlerini tamamlıyorlardı. Dönerken gece geçtiğimiz yolları şimdi gündüz görüyoruz. Bu yolculuğun her anı hatıramda kalsın istiyorum. Anlatacak çok şey biriktirdim. Herkese tavsiye ederim.”*

Sömestr tatilini değerlendirmek için bu yolculuğa çıktığımı ifade eden Sema Hanım ise “*Ben büyük şehirlerde çevre kirliliği ve doğa tahribatını görerek büyüdüm. Dolayısıyla hayatımda benim gibi doğa dostu olan arkadaşlarım var ve şu an onlarla birlikte bu yolculuğu yapıyorum. Doğu Ekspresi, doğayı gözlemlememiz için eşsiz bir fırsattı ve biz bu fırsatı çok güzel değerlendirdik. Doğu Ekspresi ile Kars'a gece vardık. Bu kadar yolu günü birlik bir seyahat için gelmemiştik. Şehre özellikle kış turizmi anlamında büyük bir ilgi var. Geldiğimiz günün sabahı Çıldır'a geçtik. Buz tutan gölü atlı kızakla geçtik. Sanki orta çağdaydık ya da Dostoyevski'nin Hacı Murat'ında. Buz tutan Çıldır gölünde rehberimiz olan köylü arkadaşlar buzu kırarak alabalık avladılar. Balıklar enfesti ve Çıldır gölü kar manzarası ile ayrı bir şölendi. Kars merkeze döndüğümüzde turları takip ettik ve halk oyunları yani Kafkas oyunları gösterilerini izledik. Son derece hareketli, adeta mükemmel bir görsel şölendi. Sonra şehir merkezinde Kars kaşarı ve gravyeri tattık. Bu ürünler, otantik pek çok küçük dükkânda satılıyor. Ayrıca halkı çok samimi ve misafirperverdi. Eski Türkçe bir lehçeleri var ve çok sempatik konuşuyorlar. Bu peynirler sadece mayıs-temmuz yani yeşilin bol olduğu sezonda üretilen süttten yapılıyor. Dönerken, devasa gravyer peynirinden sadece bir parça alabildim. Kars balı ve tabii ki Kars kaşarı da aldım. İkinci gün Ani harabelerine gittik. Geniş bir alana yayılmış tarihi Ermeni başkentiymiş orası. Daha önce Ani hakkında araştırma yapmıştım ama canlı gezdiğimde çok daha fazla etkilendim. Çeşitli kültürel dokuları aynı alanda doğayla iç içe görüyorsunuz. İpek yolu üzerinde bulunan bu tarihi kent umarım daha fazla harabe olmaz”.*

Yavaş Seyahat ve Ekonomik Verimliliğe İlişkin Bulgular

Doğu Ekspresi'nin sağladığı yavaş seyahat imkânına yönelik ilginin artması ile varış destinasyonu konumu güçlenen Kars'ın turizmi, ekonomik olarak olumlu yönde etkilenmektedir. Bu olumlu durumun sürdürülebilirliği ve verimliliğinin sağlanması için katılımcıların çoğunluğu (%65), öncelikle Doğu Ekspresinin bugünkü güzergâhının ve mevcut yapısının korunması gerektiğini vurgulamışlardır. Doğu Ekspresi, Kars turizminin domino taşı olarak görülmektedir. Katılımcılara göre, bu yolculuğu daha çekici ve eğlenceli hale getirmek için; Doğu Ekspresi'ne özel otantik ürünlerin, yolculuğu hatırlatıcı hediyeleş eşyaların, güzergâh rota haritaları gibi malzemelerin yolculara Kars Garında sunulması (%63) ek gelir yaratacaktır. Ayrıca katılımcılar, Kars'ta esnafın sürdürülebilir bir turizm geliri sağlayabilmesi için bilinçlendirilmesi (%54) gerektiğini vurgulamışlardır.

Katılımcılardan Ertürk Bey, “Sürdürülebilir turizm açısından Kars’ın pazarlanabilecek birçok özgün özelliği var. Bu sınırlı süre zarfında biz ancak birkaçını deneyimleyebildik. Tabii biz bireysel hareket ediyoruz ama turlarla daha fazla deneyim yaşama şansınız var. Biz halkla vakit geçirmeyi tercih ettik. Yavaş hareket ettik, vaktimiz de çabuk tükendi. Kars’ın önemli turizm kaynaklarından birisi de artık Doğu Ekspresi yolculuğu diyebiliriz. Ancak bu tren hattının ilgiye ihtiyacı olduğu gözle görülür düzeyde. Gelirken özellikle Sivas’tan doğuya doğru yoğunlukla karayolundan uzakta köylerin, mezarların içinden ırmakların kenarından vadilerin dağların arasından akıp giden bir güzergâh var. Bu güzergâhın kesinlikle koruma altına alınması lazım. Bazı yerlerde karayolunun açıldığını ya da dağların yarılarak yolların genişletildiğini gördük ve çok üzüldük. Doğu Ekspresinin bu güzergâhı tahrip edilmemeli. Genel anlamıyla Kars’ın turizmine ekonomik getirisi açısından kaynakların tanıtımının ulusal ve uluslararası yapılması lazım. Sadece blog haberleri ve ulusal medyada çıkan birkaç haberle Doğu Ekspresi yolculuğu bu kadar talep gördü. Artık birkaç ay öncesinden Kars’taki butik otellerden yer ayırmanız gerekiyor. Şehrin turizm talebinin önemli bir oranını Doğu Ekspresi yolcuları oluşturuyor. Yerel tüccarlar bu yoğunluktan memnun ama sanki plansız ve rastlantısal bir trend bu. Kars bölgesi çok bakir, bu değerlerinin turizmin hizmetine sunumunda doğal seyir izlenmemeli hence. Titiz şehir yönetimi ve pazarlama politikaları ile dengeli ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması gerektiğini düşünüyorum.

Defne hanım, ekonomik olarak turların uygun olduğunu belirtip şunları eklemiştir: “Kars’ın kentsel bir kimliği var. Bu şehir, birçok noktasında kış, kültür ve doğa turizmi olanakları sunuyor. Ben Kars’a ilk kez geldim, özellikle tarihi yapılarına hayran kaldım ve ne yazık ki halkımızın bilinçsizce yaptığı tahribata çok üzüldüm. Avrupa’da böyle bir tahribat göremezsiniz. Bu güzelliklerin gelecek nesillere taşınabilmesi için, bütün turizm aktivitelerinin kaliteli ve konforlu bir şekilde ama tahrip edilmeden kullanılması gerekiyor. Özellikle Kars’ın tarihi kalesine, Ani harabelerine ve Rus mimarisine verilen zararın engellenmesi lazım. Kontrol nerdeyse hiç yok. Bir başka önemli husus, bence Kars’a özgü yiyecekleri satan ticaret hanelerin iyileştirilmeleri ve hijyenik olması lazım. Bu bağlamda, şehrin dokusuna uygun yatırımlar yapılmalı ve turizm bilinci yerleşmeli diye düşünüyorum. Buraya gelmeden önce, Kars resimlerinde toplu konutları görmemiştik. Ama Türkiye’nin en doğusunda bile toplu konutlaşma var. Hâlbuki şehrin kimliğini yansıtan Rus taş evlerinin mimarisi devam ettirilebilirdi. Kaz eti yediğimiz merkezdeki işletmeyi ayrı tutmalıyım. Yemekler şehre özgü ve mimari şehri yansıtıyordu. Ama genelin böyle olması lazım ve fiyatların da uygun olması lazım. Ben aldığım ürünlerin fiyatlarını biraz fazla buldum. Bir başka konu, biz tur aracılığıyla Doğu Ekspresinden bilet aldık ve konaklayacağımız butik oteli seçtik. Bizim aldığımız gibi turlara yoğun talep var. Dönerken şunu söyleyebilirim, tur operatörleri cazip teklifler sunsa da yolculuk başladıktan sonra yeteri kadar ilgilenmiyorlar. Kars’ın turizm potansiyeli yüksek ama bu anlayışın düzelmesi sürdürülebilirlik açısından gerekli diye düşünüyorum”.

Yavaş Seyahat ve Doğal Duyarlılığa İlişkin Bulgular

Başta Doğu Ekspresi’nin yarattığı turizm potansiyeli ile Kars ilinin turist sayısında ve turizm gelirlerinde artış gözlemlenmekte, bu durum yatırımcıların iştahını kabartmakta ve yatırım sayısında ciddi artışa neden olmaktadır. Çalışma kapsamında katılımcıların çoğunluğunun, özellikle Kars’ın turizm alanlarının (Ani harabeleri, Sarıkamış kayak tesisi ve Kars Merkez’de yapılanmalar) turizm amaçlı tahribi (%79) ve doğal çevreye ve estetiğe uyumsuz yapılaşması (%63) konularına dikkat çektikleri görülmüştür. Bu doğrultuda, İstanbul’dan yola çıkarak Doğu Ekspresi ile yavaş seyahati deneyimleme ve başlangıçta Kars’ta bir hafta geçirme niyetinde olduğunu belirten Ali Bey, doğal duyarlılık konusunda şunları belirtmiştir: “Kars’ta başlangıçta bir hafta kalma niyetindeydim. Gezi rotamı ve planımı yapmıştım. Ancak hava şartları ve şehrin olanaklarının darlığı nedeniyle ancak beş gün durabildim. Kars; Rus ve Ermeni dönemlerinden kalma taş ev mimarisi, kalesi, köprüleri ve mabetleri ile yiyecek-içecekleri hala Rus kültürünü yansıtıyor diyebilirim. Özellikle, Yusufpaşa ve Cumhuriyet mahalleleri korunmuş. Kümbet gibi belli noktalar koruma altına alınmış ama bu noktaların dışı bilinen Türk işi yani çarpık yapılaşma. Rusların yaptığı caddeler geniş düzgün, nerede başlayıp bittiği belli oluyor. Mesela, Kale altındaki mahalle çok çarpık gecekondulaşmış. Muhteşem görkemli bir kale var ama altında hemen gecekondu başlıyor. Günümüzde insanlar artık deniz-kum-güneş turizmi yerine heyecan-eğlence-gezi turizmine katılma eğiliminde. Kars’ın imkânları çok

fazla, umarım bu yeni gelir kapısı ile Kars'ın yerel yöneticileri olumlu yönde bilinçlendirme yapar ve altyapısının takipçisi olur. Böyle yapılmadığı takdirde Kars'ın güzelliğini yitireceğini düşünüyorum”.

Nilay hanım, doğa turizmi amaçlı Kars'a geldiğini ifade ederek, şöyle devam etmiştir: *“Ankara'dan Kars'a geldiğimizde akşamdı, turistlere çok sıcak bir karşılama yapıldı. Bize Kars garında hoş geldiniz denildi, çiçekler verildi. Amacımız öncelikle Doğu Ekspresi ile seyahat, Anadolu'yu gözleme ve Kars'ta oluşturulan rotada trekkinge katılmaktı. Üç gün kaldık Kars'ta. Daha çok yürüyerek gözleme imkânımız olduğu için Kars'ın hala çok muhteşem doğal güzellikleri var diyebilirim. Özellikle Çıldır Şeytan kalesi, Kuyucuk Kuş cenneti, Sarıkamış Sarıçam ormanları, Susuz şalalesi, Kars kalesi muhteşem yerler. Ama çevresel kirliliğe dikkat edilmesi gerekiyor. Biz yürüyüş yaptığımız anlarda çöp, poşet topladık. Sarıkamış çöplüğü ulu orta yerde ve yaz aylarında oraya gelen çok sayıda boz ayı varmış. Normalde insanla karşılaşmaları gerekli o hayvanların. Sonra bir de Kuyucuk kuş cenneti var. Bu göl küçük bir göl ama 182 çeşit göçmen kuşa ev sahipliği yapıyor. Bilinçsiz tarla sulaması yüzünden neredeyse kuruyormuş bu göl. Biraz elimizdekilerin kıymetini bilmiyoruz. Doğamızı kirletmemeyi öğrenmeliyiz.*

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yavaş seyahat, gelişmekte olan bir kavram olarak çeşitli web toplulukları, medya, akademik literatür ve yavaş seyahati deneyimleyen yolcular tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmaktadır (Dickinson, Lumsdon ve Robbins, 2011). Ortak kabul edilen genel görüşe göre, bu seyahat türü iklimle duyarlı ve hızdan uzak bir yolculuğu ifade etmektedir. Bu çalışmaya katılan turistlerin de yavaş seyahati benzer bir şekilde yorumladıkları ve hızlı seyahat yerine yavaş ve çevreye duyarlı bir yolculuğu tercih ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda Doğu Ekspresi'nin, Türkiye'nin kalbinden az keşfedilmiş doğu illerine doğru yavaş bir şekilde hareket etmesi sebebiyle, özellikle yavaş seyahati tecrübe etmek isteyen turistler tarafından rağbet gören bir seyahat imkânına dönüştüğü görülmektedir.

Turizm sektörünün temel unsurları olan seyahat hizmetleri ve ulaşım işletmeleri, bir destinasyona turist getiren aktörler iken; konaklama işletmeleri, yiyecek içecek işletmeleri, turizm çalışanları ve yerel halk ise destinasyona turist kabul eden aktörler olarak sürdürülebilir bir destinasyonun temel taşıyıcıları ve koruyucularıdır. Bu bağlamda Doğu Ekspresi gibi bir demiryolu taşıma sistemi, bir destinasyonun sürdürülebilir gelişimi açısından ekonomik verimlilik, toplumsal ve kültürel sorumluluk ve doğal duyarlılık anlamında oldukça önemli bir aktördür denilebilir. Bu bakış açısıyla, sadece yavaş seyahat gerçekleştirmek isteyen turistlere hizmet vermek amacıyla 2019 yılında yeni bir Doğu Ekspresi sefer konsepti hizmete başlamıştır. Bu ekspres turistlere, yavaş seyahatin yanı sıra Ankara'dan Kars'a Türkiye'nin birçok farklı kültürünü ve coğrafyasını kısmen de olsa gözleme şansı sunmaktadır. Çalışma sonucunda yavaş seyahatin; yavaşlık, zamanın değeri, yerellik ve seyahat deneyiminden oluşan dört unsurunun da Doğu Ekspresi seyahati ile karşılandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, Dickinson ve diğerlerinin (2011) çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. Dickinson ve diğerlerine (2011) göre yavaş seyahat, turistlerin öz kimlikleri ve yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Doğu Ekspresi ticari bir metaya dönüşmeden muhafaza edilmeli, bu trenin sefer güzergâhının doğallığı sürdürülebilir bir anlayışla korunmalı, özellikle yavaş seyahat isteyen turistlere yavaş yaşam tarzlarını ve öz kimliklerini deneyimleme imkânı sürekli bir biçimde sunulabilmelidir.

Doğu Ekspresi ile yavaş seyahat eden turistlerin büyük bölümünün; çevresel kirlilik, kültürel ve kentsel dokunun bozulması, geleneklerin ve yöresel değerlerin yaşatılması gibi “yavaş” hareketinin tüm unsurları için duyarlı oldukları görülmüştür. Bu turistler, seyahatlerini hıza bağlı olarak değil; yerel halk ile iletişime geçerek ve kültürel aktiviteleri deneyimleyerek gerçekleştirmektedirler. Hoyer'e (2000) göre turizm seyahatlerinin hızlı gerçekleşmesi, yüzeyselliğe ve daha düşük bir turizm sistemine yol açmaktadır. Bu noktada, Kars destinasyonunun da “yavaşlık” ilkelerini benimsemesi, bu turistlerin ihtiyaç ve beklentilerine kendi değerlerini koruyarak karşılık vermesi gerekmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir bir turizm için, Kars ilindeki tüm paydaşların (kamu ve özel sektörün) sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde özellikle tren garı ve çevresinde yapılaşma yerine koruyucu çevresel önlemler alması önerilmektedir.

Çalışma kapsamında ulaşılan katılımcıların büyük çoğunluğunun (%80) üniversite ve üzeri eğitilmiş, yaşlarının ise %60'ın üzerinde 20-30 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bu durum, Doğu Ekspresi ile yavaş seyahati deneyimleyen turistlerin çoğunlukla yüksek eğitilmiş, maceracı ve genç turistlerden oluştuğunu göstermektedir. Genel olarak, Kars'ı ziyaret eden turistlerin 1-4 gece Kars ilinde konakladıkları belirtilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Bu çalışmada, Doğu Ekspresi ile Kars'ı ziyaret eden katılımcıların çoğunluğunun 2-7 gece arası Kars'ta konakladıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu turistlerin Kars'ta geçirdikleri zamanın uzunluğu bakımından diğer turistlerden olumlu yönde farklılaştıkları söylenebilir.

Katılımcıların %82'sinin, Doğu ekspresi ile Kars'ı ziyaret etmeden önce Kars hakkında yetersiz ve genel bilgilerinin olduğunu belirttikleri, bu eksikliğin aslında Kars'ı gizemli ve çekici hale getirdiğini beyan ettikleri görülmüştür. Buna ek olarak turistlerin, Kars'ta çoğunlukla kültür ve doğa turizmi aktivitelerini deneyimledikleri saptanmıştır. Bu aktiviteler; Kars yerel mutfağını deneyimleme, Sarıkamış'ta kayak, Çıldır Gölü'nde atlı kızak turu, Ani harabeleri gezisi ve yerel saz âşıklarını dinleme şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmaya katılan turistlerin bu eğilimleri de göz önüne alınarak, başta Doğu Ekspresi seyahatlerini hatırlatıcı olmak üzere, bu turistlere Kars'ta deneyimledikleri aktiviteleri hatırlatıcı hediyelik eşya, güzergâh rota haritaları, rehber kitapları, aksesuarlar vb. sunulması önerilmektedir.

Çalışmada bir diğer sonuç olarak, yerel esnafın turistlerle iyi iletişim kurabilmeleri için bilinçlendirilmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Doğu Ekspresi ile seyahat eden turistlerin çoğunlukla gençlerden oluştuğu göz önüne alınarak ürün çeşitlendirmesi yapılmalı ve fiyatlar makul seviyelerde tutulmalıdır. Bir başka konu ise, Doğu Ekspresi seyahati ile başlayan turların tutarlılığı konusudur. Tur operatörleri, sundukları hizmetleri tur süresince takip etmelidirler. İlgili kamu denetleyicileri de turların içeriği ve orijinalliği konusunda tur düzenleyicilerini kontrol altına almalı ve denetlemelidirler.

Doğu Ekspresi turistleri başta olmak üzere; kış sporları ve kayak turizmi, doğa turizmi vb. turizm aktivitelerinin sayısının artmasıyla Kars'a gelen turist sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Bu talep artışı, yatırımcıların da iştahını kabartmaktadır. Kars'ın turizminin sürdürülebilir kalkınması ve özgünlüğünün kaybolmaması için inşaatlaşma kontrol altına alınmalı, çevre ve şehir kimliğine uygun olmayan yapılaşmaya izin verilmemelidir. Katılımcıların dikkat çektiği noktalardan birisi de, doğal varlığın korunması yönündedir. Bu bağlamda doğal ortam korunarak turizm rotaları oluşturulmalı, doğal güzelliklerin kaybolmaması için yerel halk eğitilmelidir. Sonuç olarak, Doğu Ekspresi turistlerinin Kars ilinde katıldıkları faaliyetler ve yerel değerlerin korunması yönündeki duyarlılıklarının Kars'ın sürdürülebilir turizmini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Açıklamalar: Araştırma, 7. Ulusal Kırsal Turizm Kongresi'nde (10-13 Mayıs 2018-Muğla) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

- Ali, A. and Frew, A. J. (2014). Technology innovation and applications in sustainable destination development. *Information Technology & Tourism*, 14(4), 265-290.
- Alp, N. (2018, Şubat 3). *Medeniyetler beşiği Ani'ye turist ilgisi*. 13.03.2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/medeniyetler-besigi-ani-ye-turist-ilgisi-kars-yerelhaber-2572826/> adresinden erişilmiştir.
- Bolçay, E. (2012). *Kars'ta âşıklık geleneği ve Karşlı âşık Maksut Koca'nın hayatı, sanatı ve şiirleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boztepe, G. (2017, Eylül 13). *Gastronomi turizmi stratejimiz yok*. 18.03.2018 tarihinde <http://www.dunyagida.com.tr/haber/gastronomi-turizmi-stratejimiz-yok/7598> adresinden erişilmiştir.
- Çakmak, V. ve Altaş, A. (2018). Sosyal medya etkileşiminde tren yolculukları: doğu ekspresi ile ilgili youtube paylaşım videolarının analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), 390-408.
- Demir, M. (2017). Doğal ve beşerî özellikleriyle Kars ilindeki turizm faaliyetlerinin durumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(35), 134-154.
- Demir, M. ve Alım, M. (2017). Sarıkamış Bayraktepe (Cıbiltepe) kış sporları ve turizmi merkezine ait coğrafi bir değerlendirme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 241-275.
- Dickinson, J. and Lumsdon, L. (2010). *Slow travel and tourism*. London: Earthscan.
- Dickinson, J. E., Lumsdon, L. M. and Robbins, D. (2011). Slow travel: issues for tourism and climate change. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), 281-300.
- Dickinson, J. E., Robbins, D. and Lumsdon, L. (2010). Holiday travel discourses and climate change. *Journal of Transport Geography*, 18(3), 482-489.
- Geçer, A. ve Özel, R. (2012). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Öğrenme-Öğretme Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1-26.
- Glaser B. and Strauss A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine Publishing Co.
- Hall, G. (2015). *Northumberland (slow travel)*. England: Bradt Travel Guides.
- Hawkins, E. D. and Christopher, H. (2001). Environmental policies and management systems related to the global tourism industry. In Wahab, S. ve Cooper, C. (Ed.), *Tourism in the age of globalisation*, (s. 261-269). London: Routledge.
- Hosany, S., Ekinci, Y. and Uysal, M. (2006). Destination image and destination personality: an application of branding theories to tourism places. *Journal of Business Research*, 59(5), 638-642.
- Hoyer, K. (2000). Sustainable tourism or sustainable mobility? The Norwegian case. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(2), 147-160.
- IHA (2018, Ocak 13). *Kars doğu ekspresi bilet fiyatları / doğu ekspres nereden ve kaçta kalkar? (Doğu Ekspres nereye gider)*. 18.03.2018 tarihinde <http://www.ih.com.tr/haber-kars-dogu-ekspresi-bilet-fiyatları-dogu-ekspres-nereden-ve-kacta-kalkar-dogu-ekspres-nereye-gider-698387/> adresinden erişilmiştir.

- Jankauskaitė, D. (2017). (Un) Sustainable Consumer Behaviour in Sustainable Tourism. *International Journal on Global Business Management & Research*, 6(1), 1-10.
- Kamacı, M. (2018, Ocak 19). *Ankara'dan Kars'a 24 saat unutulmaz yolculuk*. 13.03.2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/ankaradan-karsa-24-saat-unutulmaz-yolculuk-40715402> adresinden erişilmiştir.
- Karabağ, V. (2017). Kars Valiliği açıkladı: Kars'ta 2016 yılında 269 bin kişi konakladı!. (Erişim: 17.03.2018). <http://www.karsmanset.com/haber/kars-valiligi-acikladi-karsta-2016-yilinda-269-bin-kisi-konakladi-37780.htm>
- Kars Belediyesi (2018). *Doğu'nun uygar kenti Kars*. 18.03.2018 tarihinde <http://www.kars.bel.tr/kategori/kars-a-dair/6> adresinden erişilmiştir.
- Kars Valiliği (2015). *Kars adının menşei*. 18.03.2018 tarihinde <http://www.kars.gov.tr/kars-adinin-mense-i> adresinden erişilmiştir.
- Kırtıloğlu, G. (2016). *Doğu ekspresi ile Kars seyahati*. 13.03.2018 tarihinde <https://www.turna.com/blog/dogu-ekspresi-ile-kars-seyahati> adresinden erişilmiştir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). *Turizm aktiviteleri*. 17.03.2018 tarihinde <http://www.karskulturturizm.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2016). *Kars ilinde geceleme istatistikleri*. 17.04.2018 tarihinde <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lumsdon, L. M. and McGrath, P. (2011). Developing a conceptual framework for slow travel: a grounded theory approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), 265-279.
- Markwell, K., Fullagar, S. and Wilson, E. (2012). Reflecting upon slow travel and tourism experiences. In Fullagar, S., Markwell, K. & Wilson, E. (Ed.), *Slow tourism: experiences and mobilities*, s. (227-233). Bristol: Channel View Publications.
- Molz, J. G. (2009). Representing pace in tourism mobilities: staycations, slow travel and the amazing race. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 7(4), 270-286.
- Pitel, L. (2018). *Turks escape the daily grind aboard the eastern express to Kars*. 13.03.2018 tarihinden <https://www.ft.com/content/d9c62488-2215-11e8-9a70-08f715791301> adresinden erişilmiştir.
- Sefertaş, Ç. (2013, Temmuz 25). *Kars'a nüfusundan daha fazla turist geldi*. 18.03.2018 tarihinde <https://www.haberler.com/kars-a-nufusundan-daha-fazla-turist-geldi-4868537-haberi/> adresinden erişilmiştir.
- Sefertaş, Ç. (2014). *Medeniyetlerin beşiği "Ani Ören Yeri"*. 18.03.2018 tarihinde <https://www.haberler.com/medeniyetlerin-besigi-ani-oren-yeri-5731127-haberi/> adresinden erişilmiştir.
- Serhat Kalkınma Ajansı Raporu (2012, Ağustos 8). *Kars coğrafya*. 17.03.2018 tarihinde <http://www.serka.gov.tr/bolgemiz/kars/kars-cografya-56.html> adresinden erişilmiştir.

- Sevindi, C. (2011). Susuz Çağlayanı (Susuz-Kars) ve turistik potansiyeli. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 325-352.
- Sevindi, C. (2013). Ekoturizm ve kuş gözlemciliği açısından Kuyucuk Gölü Kuş Cenneti (Arpaçay-Kars). *Türk Coğrafya Dergisi*, (61), 63-76.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237-246.
- Tokmakoğlu, A. B. (2018). *Kars'ta görmeniz gereken 10 etkileyici yer*. 17.03.2018 tarihinde <https://www.karsotel.com/blog/detay/kars-ta-gormeniz-gereken-10-etkileyici-yer-tr> adresinden erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldızbakan, A. ve Keleş, H. (2011). Yaban keçisi (capra aegagrus erxleben 1777) avının Mersin ili turizm ve ekonomisine katkısı. 26-28 Ekim 2011, Kahramanmaraş. *I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu*.
- World Tourism Organization UNWTO (2008). *Climate change and tourism: responding to global challenges*. Madrid, Spain: World Tourism Organization.

Extended Abstract

Introduction

Slow travel is a growing part of sustainable tourism (Dickinson and Lumsdon, 2010) which can be defined as a journey that creates an awareness of the way in which people are familiar, understand and know about other people and the environment and provide an opportunity to raise awareness. Sustainable destination is expressed as a complex product consisting of the whole of the direct or indirect tourism movements provided by many institutions and organizations, attracting tourists through various tourism resources and hosting intense tourist visits (Ali and Frew, 2014). Sustainable tourism depends on the establishment of a balanced and planned infrastructure in economic, social and environmental terms. Travel and transportation companies, which are the basic elements of the tourism industry, are considered as actors that bring tourists to the destination; accommodation, food and beverage and other businesses and local people are also the main carriers and pioneers of a sustainable destination as actors who accept tourists in the destination. The quality of the natural environment and tourist attractions are the most important preconditions for the tourism industry to continue its existence. Therefore, for the sustainable tourism, all parties in the industry should take the necessary measures within the framework of certain principles in cooperation with public and private sectors (Hawkins and Hold, 2001). In terms of sustainable development of a destination, the existence of the railway transportation system is very important in terms of economic efficiency, social and cultural responsibility and natural sensitivity. Recently, one of the most popular activities of the young people, the Eastern Express is a slow travel, offering a unique experience with a unique view that lasts one day from Ankara to Kars. It is seen that this travel has attracted a lot of interest in the national and international media recently. In this context, the aim of the study is to determine the opinions of the tourists traveling on the Eastern Express with respect to their thoughts on sustainable tourism, their activities in the scope of tourism activities and their views on the situation of Kars in terms of sustainable tourism. The results of the study are expected to contribute to the sustainable tourism development of the Eastern Express and the impact of the travel, as well as to contribute to the literature and to guide future research.

Method

In this study, it is aimed to determine the opinions of the tourists traveling with the Eastern Express about their sustainable tourism, their activities in the scope of tourism activities and their opinions on the situation of Kars in terms of sustainable tourism. With this aim, the data of the study were collected from the Eastern Express tourists traveling from Ankara to Kars and from Kars to Ankara between January and February 2018 through open-ended question form. In the study, criterion sampling method which is purposive sampling method was used. Criterion sampling is consists of individuals, events, objects or situations with qualifications identified in relation to the problem of the sample. The criteria or criterias mentioned may be created by the researcher or a list of previously prepared criteria can be used (Geçer and Özel, 2012, p. 3). The criteria for this study are the inclusion of tourists traveling from Kars to Ankara with the Eastern Express and traveling to Kars. Suburban passengers were not included in the study because they did not make flexible travel decisions on their own and were not accepted as tourists according to the definition of World Tourism Organization (WTO-UNEP-WMO, 2008). The interview process was carried out in accordance with the principles of Kvale (1996). These principles; ensuring that the responses do not deviate from the goal in the interview process, recording voice and taking notes, providing the answers are much longer and more detailed than the questions and obtaining rich and profound answers and not to interfere with the participant's ideas. During the interviews, the participants were given permission to record audio and the voice was recorded. The interviews lasted about 25 minutes and were carried out by the researchers.

Result

As a result of the study, it was determined that the four elements of slow travel, the value of time, locality and travel experience is fulfilled by Eastern Express travel. In addition to, it is seen that the most of the participants traveling with the Eastern Express were sensitive to all aspects of the slow movement, such as environmental pollution, deterioration of cultural and urban texture, and the preservation of traditions and local values. It is also seen that these tourists make their travels not by speed, but by interacting with local people and experiencing cultural activities. However, at this point, the Kars destination should adopt the principles of slow tourism, and these tourists need to respond to their needs and expectations by preserving their own values. In this context, it is recommended that all stakeholders in the province of Kars (public and private sector) take the necessary measures for sustainable tourism in the framework of sustainability principles.

Discussion and Conclusion

The number of tourists who come to Kars is increasing day by day with the increase in the number of tourism activities such as winter sports and ski tourism, nature tourism and tourism. This increase in demand is also an appetite for investors. In order to prevent sustainable development and authenticity of Kars tourism, construction should be controlled and construction which is not suitable for environment and city identity should not be allowed. One of the points that the participants draw attention to is to protect the natural being. Tourism routes should be created by preserving the natural environment and local people should be educated so that natural beauties are not lost. As a result, it can be said that Eastern Express tourists' activities in Kars and their sensitivity to the protection of local values positively affect the sustainable tourism of Kars.